

Dóra Küzmös

Heen en terug

Judit Gera & Janina Vesztergom (red.): Oda-vissza.
A kulturális transzfer folyamatai Hollandia, Flandria és
Magyarország között
[Heen en terug. De processen van cultuurtransfer tussen
Nederland, Vlaanderen en Hongarije]
Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 2018.

Tegenwoordig is het steeds populairder om cultuurbemiddeling te bestuderen. Als het om een grotere cultuur gaat, kunnen we eenvoudig voorbeelden vinden. Maar in het geval van kleine culturen zoals de Hongaarse, hebben onderzoekers het moeilijk. Als het onderzoek bovendien over de transfer tussen twee kleine culturen gaat, kan het echt een uitdaging zijn om contact te vinden.

Hetzelfde geldt voor de situatie als iemand wordt gevraagd wat de relatie is tussen de Europese Nederlandstalige landen – Nederland en België – en Hongarije. Waarschijnlijk zouden we een antwoord krijgen dat die landen niets met elkaar te maken hebben. Dit zijn culturen die volledig verschillende talen spreken, niet verwant zijn, geografisch ver van elkaar liggen en als we de Hongaarse of Nederlandse geschiedenis bekijken, is het heel onwaarschijnlijk dat we een gemeenschappelijk punt zouden vinden dat de geschiedenisboeken vermelden.

ODA VISSZA

A KULTURÁLIS TRANSZFER FOLYAMATAI
HOLLANDIA, FLANDRIA ÉS MAGYARORSZAG KÖZÖTT

SZERKESZTETTE:

GERA JUDIT - VESZTERGOM JANINA

Deze reeks wetenschappelijke bijdragen, verschenen onder de titel *Odavissza* [Heen en terug], behandelt meerdere gebeurtenissen die als bewijs dienen voor gemeenschappelijke elementen tussen de Lage Landen en Hongarije. De bundel, die zich voor de eerste keer in het Hongaars met de processen van cultuurtransfer tussen de bovenvermelde landen bezighoudt, werd in het kader van het project *Kis irodalmak találkozásáa. A magyar irodalom fogadtatása Hollandiában és Flandriában, a holland nyelvű irodalom fogadtatása Magyarországon* [Ontmoeting van kleine literaturen.

De receptie van de Hongaarse literatuur in Nederland en Vlaanderen, de receptie van de Nederlandstalige literatuur in Hongarije] samengesteld. De Nederlandstalige literatuur en cultuur is niet alleen in Hongarije maar ook elders in de wereld nauwelijks bekend omdat die altijd geïsoleerd van de wereldliteratuur werd onderzocht. Uit het boek blijkt dat het eerste initiatief van de Nederlanders om deze isolatie te doorbreken, een reeks van vijf bundels was, de *Nederlandse cultuur in Europese context* (1999-2001). Deze reeks heeft nieuwe fundamenteen gelegd voor het bestuderen van de Nederlandstalige literatuur en cultuur. Door de vertalingen was hij ook voor andere culturen bereikbaar, wat een significant aspect is, aangezien het werk origineel in het Nederlands werd gepubliceerd en daarom maar een klein publiek bereikte. Hierna eindigde deze openstelling naar de wereld en keerden de Nederlanders terug naar hun isolatie.

De onderzoekers die zich diepgaander met Neerlandistiek bezighouden, bleven echter volhouden, om de Nederlandstalige literatuur en cultuur bekend te maken onder andere culturen. Het harde werken heeft zijn vruchten afgeworpen en daarom kunnen we vandaag heel veel over dit thema te weten komen. Een voorbeeld van de schitterende resultaten is de bundel *Doing Double Dutch. The International Circulation of Literature from the Low Countries* [Wals rond de Nederlandse taal. De internationale circulatie van de literatuur van de Lage Landen] geredigeerd door Elke Brems, Orsolya Réthelyi en Ton van Kalmthout of het boek *Beatrijs de wereld in. Vertalingen en bewerkingen van het Middelnederlandse verhaal* dat Ton van Kalmthout, Orsolya Réthelyi en Remco Sleiderink redigeerden.

Daarnaast werkt sinds 2007 een onderzoeksteam naar de Nederlands-Hongaarse betrekkingen aan de Universiteit Debrecen onder leiding van Gábor Pusztai. Ze hebben al een groot aantal bundels gepubliceerd in verband met dit thema, waaronder *Michiel de Ruyter és Magyarország* (2008) [Michiel de Ruyter en Hongarije], *Debrecentől Amszterdamig*.

Magyarország és Németalföld kapcsolata (2010) [Van Debrecen naar Amsterdam. Relatie tussen Hongarije en de Lage Landen], *Szumátrától az orosz frontig* (2013) [Van Sumatra naar het Russische front], *A lehetetlen ségek országa. Székely László szumátrai elbeszélései* (2014) [Het land van onmogelijkheden. Korte verhalen van László Székely over Sumatra], *Történetek a mélyföldről. Magyarország és Németalföld kapcsolata a kora újkorban* (2014) [Verhalen over de Lage Landen. Hongaars-Nederlandse betrekkingen in de vroegmoderne tijd], *Menekülés az idegenbe* (2017) [Ontvlucht naar de vreemde]. Het wetenschappelijke tijdschrift van de vakgroep, *Acta Neerlandica* is ook heel significant met betrekking tot dit onderwerp. Het Instituut voor Literatuur en Culturele Studies van de Universiteit Debrecen moet hier ook vermeld worden met zijn bundel die in 2017 onder de titel *Németalföld emlékei Magyarországon – magyar – holland kapcsolatok* [De herinneringen van de Lage Landen in Hongarije – Hongaars-Nederlandse betrekkingen] verscheen.

Naast de Universiteit Debrecen blinken respectievelijk de vakgroep Nederlands van de Károli Gáspár Universiteit en de Eötvös Loránd Universiteit uit in het onderzoek naar de Nederlands/Vlaams-Hongaarse betrekkingen. Aan de Károli Gáspár Universiteit bestudeert Tamás Balogh de Hongaarse receptie van Johan Huizinga, terwijl Anikó Daróczi de werken van de 13de-eeuwse dichteres en mystica Hadewijch onderzoekt en vertaalt. De Eötvös Universiteit opende op 1 oktober 2015 de *Néderlandisztikai Kultúraközvetítő Központot* [Cultuurbemiddeling Centrum voor Neerlandistiek] dat de onderzoeken rond de Nederlands-Hongaarse betrekkingen ondersteunt.

Wanneer we over cultuurbemiddeling spreken, schiet ons meestal het vertalen te binnen, vooral omdat vertalers als cultuurbemiddelaars worden beschouwd. Doordat ze een bepaald werk naar een andere taal vertalen, maken ze namelijk de lezers bekend met een stuk van die bepaalde cultuur. De schitterende bundel *Oda-vissza* laat echter zien dat vertalen niet de enige manier van culturele transfer is.

De studie van Réka Bozzay bestudeert hoe de Hongaarse studenten hun theologische en geneeskundige kennis in de vroegmoderne tijd konden benutten na hun terugkomst van hun peregrinatie naar Nederland en in hoeverre de Hongaarse cultuur open was voor de nieuwe opvattingen van de westerse wereld. Vooral op het gebied van theologie leidden deze nieuwe opvattingen tot serieuze debatten, wanneer iemand een theologische richting begon te verkondigen, die in Hongarije niet geaccepteerd was. Sommige van deze optredens betekenden het einde van de carrière

van die persoon. Maar de Hongaarse en Transsylvaanse geneeskunde hebben veel te danken aan de Nederlandse bemiddeling, zoals de studie van het vaatstelsel, de iatrochemie en iatrofysiek. We lezen ook over de significante werkzaamheden van dokter Herman Boerhaave, die in die tijd zowel in Transsylvanië als in Hongarije bekend was. Zelfs de beroemde Hongaarse dichter Mihály Csokonai Vitéz verwees wel eens naar hem.

Béla P. Szabó neemt ook de 17-18de-eeuwse Hongaarse peregrinerenden onder de loep. In zijn werk legt hij de nadruk op de juridische studies en onderzoekt in hoeverre de terugkerende studenten van de kennis gebruik konden maken die ze in Nederland hadden verworven. Omdat we niet op de hoogte zijn van Hongaarse juridische werken die Nederlandse invloed laten zien, treden juridische en politieke disputaties die door Hongaarse studenten werden verdedigd op de voorgrond.

Ildikó Juhász bestudeert de Hongaarse vertaling van Hendrik Conscience's roman, *De loteling*. Wat heel interessant is, is dat er twee verschillende vertalingen werden gemaakt. De eerste variatie verscheen in 1855 onder de titel *A besorozott* [De dienstplichtige], de vertaler is onbekend. De tweede vertaling werd 31 jaar later, in 1886, door Gyalui Farkas gemaakt en hij gaf de roman de titel *Az ujjocz* [De rekrut]. De studie zoekt grondig uit waarom er twee verschillende vertalingen nodig waren en of de vertaling uit het Nederlands werd gemaakt of dat de brontaal eventueel een andere was.

In het werk van Ton van Kalmthout staat eveneens het belang van literaire vertaling centraal: hij bestudeert de werkzaamheden van Adèle Opzoomer en haar Hongaarse man Géza Antal als cultuurbemiddelaars. Het feit dat Opzoomer de gedichten van de beroemde Hongaarse dichter, Sándor Petőfi vertaalde en dat de vertaling van het Hongaarse drama, *Az ember tragédiája* [De tragedie van de mens], geschreven door Imre Madách, ook aan haar naam gekoppeld is, is op zichzelf al heel significant. Maar de cultuurbemiddeling van het echtpaar was veel complexer en veelzijdiger. Ze maakten actief deel uit van het Nederlandse culturele leven, Géza Antal was lid van verschillende wetenschappelijke kringen en de stichting van de Nederlands-Hongaarse Maatschappij is te danken aan hem. Daarnaast speelde hij ook een belangrijke bemiddelingsrol tussen Nederland en Hongarije met zijn publicaties.

Judit Gera houdt zich in haar werk verder bezig met het thema dat ook in de studie van Ton van Kalmthout centraal staat. Maar zij onderzoekt met interdisciplinaire methoden de activiteit van Adèle Opzoomer, die onder het pseudoniem A.S.C. Wallis schreef. Wat de cultuurbemiddeling

tussen Nederland en Hongarije betreft, was Wallis niet alleen belangrijk als literaire vertaalster maar ook als schrijfster en schilderes.

Terwijl de bovengemelde studies over de 19-20ste eeuw gaan, grijpt Orsolya Réthelyi terug op de middeleeuwen. Ze bestudeert de 20ste-eeuwse toneelbewerking van twee gecanoniseerde werken, de *Elckerlijck* en de *Beatrijs*, die onder de regie van Max Reinhardt werden opgevoerd. Daarna onderzocht ze hoe de Hongaarse adaptie werd ontvangen en of Reinhardt als bemiddelaar van de Nederlandse literatuur kan beschouwd worden.

Zsuzsa Tóth legt er rekenschap van af hoe het Hongaarse publiek op de werken van de 20ste-eeuwse schrijfster Jo van Ammers-Küller reageerde. Ze vergelijkt haar kritische ontvangst in Nederland en Hongarije, waarna ze uitzoekt wat er de reden van kan zijn dat Jo van Ammers-Küller in Hongarije positief werd ontvangen, terwijl de Nederlandse kritiek uit die tijd haar afwees. Bovendien neemt ze de omstandigheden waaronder de Hongaarse vertalingen tot stand kwamen onder de loep en onderzocht ze hoe het mogelijk was dat Van Ammers-Küller één van de meest naar Hongaars vertaalde auteurs werd.

Gábor Pusztai bestudeert de werkzaamheid als cultuurbemiddelaars van het echtpaar Madelon Székely-Lulofs en László Székely. Ze opeerden als literaire vertalers en hun bemiddelingsrol bleek succesvol te zijn. Toch maken ze geen deel uit van de Hongaarse literaire canon. Als literaire vertalers waren ze erg productief, zowel op het vlak van Hongaarse als Nederlandse vertalingen. Daarnaast waren hun eigen publicaties ook van groot belang. Een niet te onderschatten feit is dat ze uitgestrekte artistieke betrekkingen en een goede relatie met de Hongaarse literaire elite hadden. Het echtpaar kende beroemde Hongaarse schrijvers, waaronder Dezső Kosztolányi, Sándor Márai, Lajos Kassák en vertaalde hun werken.

Janina Vesztergom onderzocht wat de reden was van de succesvolle ontvangst in Hongarije van Annie M.G. Schmidts jeugdboek *Minoes*. De studie zoekt in de eerste plaats uit in hoeverre de stelling van Jan van Coillie waar is wat de Hongaarse vertaling betreft. Volgens die stelling “[zijn] namen heilig, maar niet in kinderboeken”. Aan de andere kant analyseert zij de toneeladaptatie op het vlak van verbale, muzikale en visuele aspecten.

Tot slot houdt de studie van Orsolya Varga zich bezig met het culturele transfer tussen de Europese Nederlandstalige landen en Hongarije. Haar werk bestaat uit twee delen en in het eerste deel kunnen we lezen over de

belangrijkste fasen van de in Nederland verschenen Hongaarse literatuur, van de Tweede Wereldoorlog tot het begin van de jaren 2000. Dan stelt ze in het tweede deel de werkzaamheid van Henry Kammer voor die als de meest productieve vertaler van de Hongaarse literatuur beschouwd kan worden.

De beknopte samenvatting van de uitstekende studies die in de bundel zijn verschenen, bewijst dat cultuurbemiddeling niet gewoon over vertaling gaat. Onze cultuur kan op talrijke verschillende manieren bemiddeld worden. De Nederlands/Belgisch-Hongaarse kinderacties na de Eerste en Tweede Wereldoorlog die in het boek alleen kort vermeld werden, zijn ook een goed voorbeeld van hoe twee culturen met elkaar in contact kunnen komen. De titel van de bundel – *Oda-vissza* [Heen en terug] – laat dan precies zien dat cultuurbemiddeling altijd een tweerichtingsproces is.